

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

“BUXORO TARIXI” KAFEDRASI

**BITIRUV MALAKAVIY ISHLARINI
BAJARISH BO‘YICHA**

USLUBIY KO‘RSATMA

**5121000 Tarix.Buxoro tarixi
5120400 - (60220400) Arxeologiya
5120300 – (60220300) Tarix (mamlakatlar va mintaqalar
bo‘yicha) ta‘lim yo‘nalishi bitiruvchi kurs talabalari uchun**

**“Durdona” nashriyoti
Buxoro – 2022**

Tuzuvchilar:

B.B.Boltayev – Buxoro davlat universiteti « Buxoro tarixi” kafedrası
katta o‘qituvchisi

Taqrizchilar:

1. “Milliy g‘oya , ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” kafedrası
mudiri: dosent F.D.Muzaffarov
2. Buxoro muhandislik - texnologiya instituti dosenti, tarix fanlari
nomzodi Yu.A. Shukrullayev

Mazkur uslubiy ko‘rsatma BuxDU o‘quv-metodik kengashining
2022-yil 27-maydagi 10-sonli yig‘ilish qarori bilannashr qilish uchun
tavsiya etilgan.

Kirish

Mustaqillik yillarida ta'lim sohasi, xususan, oliy ta'lim tizimini rivojlantirishga berilayotgan e'tibor har tomonlama yetuk intellektual salohiyatli kadrlarni tayyorlashga yo'naltirilgan.

O'zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti I.A.Karimov o'z ma'ruzalarida "xorijiy bilim maskanlarida va mamlakatimiz oliy o'quv yurtlarida yuqori malakali kadrlar tayyorlanayotganini inobatga oladigan bo'lsak, axborot-kommunikasiya texnologiyalari sohasini yanada rivojlantirish uchun barcha zarur resurs va imkoniyatlarga ega ekanimiz ayon bo'ladi"¹, - deb ta'kidlab o'tgan edi.

Hozirgi kunda respublika ta'lim tizimini mustahkamlash, uni zamon talablari bilan uyg'unlashtirishga katta ahamiyat berilmoqda. Bunda mutaxassis kadrlarni tayyorlash, ta'lim va bilim berish tizimi islohatlar talablari bilan chambarchas bog'langan bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamon talablariga javob bera oladigan mutaxassis kadrlarni tayyorlash, Davlat ta'lim standartlari asosida ta'lim va uning barcha tarkibiy tuzilmalarini takomillashtirib borish oldimizda turgan dolzarb masalalardan biridir.

Ta'lim yo'nalishi bo'yicha mutaxassislik fanlari bo'yicha bilimlar majmuasini o'zlashtirish, nazariy va amaliy mashg'ulotlar uzviylikida malaka hamda ko'nikmalarni mukammal shakllantirishda bitiruv malakaviy ishining o'rni beqiyos. **5121000 Tarix.Buxoro tarixi. 5120400- (60220400) Arxeologiya. 5120300-(60220300) - Tarix (mamlakatlar va mintaqalar bo'yicha)** ta'lim yo'nalishi bitiruvchi 4-kurs kurs talabalari uchun bitiruv malakaviy ishlarini to'g'ri tashkil etish bo'lajak yosh mutaxassislarni real ishlab chiqarish sharoitlariga tayyorlashning eng muxim shartlaridan biri hisoblanadi.

Ushbu uslubiy ko'rsatma Buxoro davlat universiteti Kengashining 2021 yil 27 avgustdagi 1-sonli qarori bilan tasdiqlangan "Bakalavrning bitiruv malakaviy ishini bajarishga qo'yiladigan talablar", "Bitiruvchi talabalar va ularning ilmiy rahbarlari uchun bitiruv malakaviy ishlarini

---

¹ Каримов И.А. Бош мақсадимиз – мавжуд қийинчиликларга қарамасдан, олиб бораётган ислохотларни, иқтисодий-иқтисодимизда таркибий ўзгаришларни изчил давом эттириш, хусусий мулкчилик, кичик бизнес ва тадбиркорликка янада кенг йўл очиб бериш ҳисобидан олдинга юришдир. Мамлакатимизни 2015 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2016 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси -Т.: Ўзбекистон, 2016. - 26 б.

amaliyotga hamda o'quv jarayonlariga qo'llanishi bo'yicha eslatma" va "Bitiruv malakaviy ishi va magistrlik dissertasiyalarini tayyorlashga tavsiyalar" asosida ishlab chiqilgan.

Uslubiy ko'rsatma bitiruv malakaviy ishini bajaruvchi talabalar uchun mo'ljallangan bo'lib, unda bitiruv malakaviy ishini bajarish uchun qo'yiladigan talablar va kerakli ma'lumotlar bayon etilgan.

Bitiruv malakaviy ishiga qo'yiladigan umumiy talablar.

Zamonaviy tarixchi keng qamrovli bilimlarga ega bo'lishi, nazariy bilimlarni amaliy vazifalar bilan bog'lay olishi va o'z tanlagan sohasi bo'yicha haqiqiy bilimdon bo'lishi lozim. Bu maqsadga erishish talabadan o'z ustida tinmay ishlashni, nazariy va amaliy bilimlarini doimiy ravishda boyitib borishni, ishlab chiqarish iqtisodiyoti, uni oqilona tashkil etish va boshqarish ko'nikmalarini chuqur o'zlashtirishni talab qiladi.

Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi va «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun talablaridan kelib chiqib, har tomonlama barkamol va bilimdon kadrlarni tayyorlashda ta'limning ko'p qirrali va turli xil usullaridan (ma'ruzalar o'qish, amaliy mashg'ulotlar va seminarlar o'tkazish, ishbilarmonlik o'yinlari va keyslar yechish, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga keng qo'llash, talabalarning mustaqil ta'lim olishlariga sharoitlar yaratish, ishlab chiqarish va bitiruv oldi amaliyoti o'tash, kurs ishlari va bitiruv malakaviy ishlari yozish) unumli foydalanish talab etiladi.

Bitiruv malakaviy ishi – oliy o'quv yurti bakalavriatida talabalarni o'qitishning yakuniy bosqichidir. Bitiruv malakaviy ishida talabaning oliy o'quv yurtida o'qish davomida to'plagan barcha nazariy va amaliy bilimlari yuzaga chiqadi, talabaning nazariy bilimlar bilan qurollanish darajasi, uning olgan bilimlari va ko'nikmalarini ilmiy-ishlab chiqarish vazifalarini yechishga qay darajada qo'llay olishi namoyon bo'ladi. Bitiruv malakaviy ishini bajarish talabadan universitetda olgan nazariy va amaliy bilimlardan foydalanishni talab etadi, talabaning o'qish davomida olgan bilimlarini umumlashtirishga, chuqurlashtirishga va mustahkamlashga, ularni amaliyotga qo'llashga imkon beradi.

Bitiruv malakaviy ishida aniq bir amaliy vazifani yechish vazifasi qo'yilishi muhimdir. Bitiruv malakaviy ishida bir yoki bir-biri bilan bog'langan bir nechta masalalarni chuqur tadqiq etish va tegishli tavsiyalarni ishlab chiqish talabaning muammoni mustaqil ko'ra bilishi va hal eta olishga qodirligini ko'rsatadi. Bitiruv malakaviy ishi xalq

ta'limini rivojlantirish , uni tashkil etish, rejalashtirish va boshqarishga oid texnik, texnologik, nazariy-amaliy va sosiologik tadqiqotlarni qamrab olishi, muammolarni hal etish yo'llari ko'rsatilgan ilmiy asoslangan xulosalar va takliflarga ega bo'lishi lozim.

Bitiruv malakaviy ishining sifati uning ilmiyligi, tanlangan mavzuning dolzarbligi, talabaning mustaqil ishga ijodiy yondoshish ko'nikmalarini namoyon qila olishi bilan baholanadi.

Bitiruv malakaviy ishini bajarilish darajasi, sifat va undan ko'rib chiqilgan masalalarning qanday darajada o'zlashtirilganligiga ko'ra Davlat Attestasiya komissiyasi bitiruv malakaviy ishi muallifiga tegishli ixtisoslikni berish to'g'risidagi qaror qabul qiladi.

Bitiruv malakaviy ishini bajarish jarayonida talabalar quyidagilarga e'tibor berishi lozim:

- voqyelikni o'rganish va anglashning ilmiy usullaridan boxabar bo'lish;

- mamlakatimizda amalga oshirilayotgan tub o'zgarishlarning mohiyati va mazmunini chuqur anglash, davlatning oliy va o'rta ta'lim sohasidagi siyosati tamoyillari bilan yaqindan tanishish;

- kadrlar sifatini yaxshilash va bu yo'nalishdagi isloh qilish zarur bo'lgan omillar borasida qabul qilingan Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni o'rganib chiqish;

- ilmiy adabiyotlar va boshqa manbalar orqali o'rganilayotgan masalaning mohiyatini chuqur anglab yetish;

- mustaqil ilmiy-tadqiqotlar olib borish uslubiyoti bilan tanishish;

- aniq bir mavzu misolida masalaning yechimini ochib berishga xizmat qiladigan barcha ma'lumotlarni to'liq yig'ish va qayta ishlash;

- ishda tadqiqotlar olib borishning turli ilmiy uslublardan foydalangan holda ilmiy-tadqiqot muassasalari tavsiyalari, ilg'orlar tajribasi, mahalliy va xorijiy adabiyotlardan unumli foydalanish;

- ishning ilmiy saviyasi yuqori bo'lishiga, mavzuning yetarlicha dolzarbligiga e'tibor berish;

- o'rganilayotgan masalani aniq ochib berish, ishda ko'chirmachilikka, keraksiz va ortiqcha ma'lumotlardan foydalanishga yo'l qo'ymaslik;

- boblar va bo'limlarning mantiqan bog'lanishiga e'tibor berish, fikrlarni qisqacha bayon etish orqali ishning hajmi ortib ketishiga yo'l qo'ymaslik;

- masalani aniq dalillar va raqamlar yordamida tahlil etish, o'z o'rnida ishning mazmunidan kelib chiqadigan tavsiyalar va xulosalar bera olish;

- tavsiya etilayotgan yechimlarning asoslanganligiga va samaradorligini baholash mezonlari bo'lishiga e'tibor berish, ishning faqatgina faktlarni quruq bayon etishdan iborat bo'lib qolishiga yo'l qo'ymaslik;

- ishda ko'rgazmali vositalardan, ya'ni jadvallar, chizmalar, diagrammalar va grafiklardan unumli foydalanish;

- mavzu ustida maqsadga yo'naltirilgan va tizimga solingan ish olib borish, bitiruv malakaviy ishini bajarish muddatlariga qat'iy rioya etish.

Bitiruv malakaviy ishida taklif va muloxazalar, xulosalar va amalga oshirilgan barcha natijalarning to'g'riligi va sifati uchun talabalar ma'sul hisoblanadilar.

2. Bitiruv malakaviy ishni bajarishning maqsad va vazifalari.

Bitiruv malakaviy ishi talaba tomonidan bajariladigan ilmiy izlanish yakuni bo'lib, unda talaba o'qish davri mobaynida olgan nazariy bilimlari, amaliy darslarni qanday darajada o'zlashtirganligini, shu bilan birgalikda o'z ixtisosligi bo'yicha mehnat faoliyat uchun tayyorgarlik darajasini namoyon etadi.

Bitiruv malakaviy ishi bakalavriyatning mazkur yo'nalishiga davlat ta'lim standartlarida qo'yilgan talablarga, sanoat va agrosanoat majmuasining rivojlanish istiqbollari va mamlakatimiz hukumatining sanoat tarmoqlarida amalga oshirilyotgan islohotlar mazmuniga mos kelishi maqsadga muvofiq.

Bitiruv malakaviy ishini bajarishdan ko'zda tutilgan maqsad va vazifalar quyidagilardan iborat:

-talabalarning ta'lim yo'nalishi bo'yicha olgan nazariy va amaliy bilimlarni umumlashtirish, tizimga keltirish, mustahkamlash va kengaytirish, olingan bilimlarni aniq ilmiy, texnikaviy, ishlab chiqarish, iqtisodiy, ijtimoiy va biznes vazifalarini hal etishda qo'llash;

- talabalarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, yechim talab etadigan muammo va masalalarni tadqiq etish usullarini egallashga va tadqiqot o'tkazishga imkon yaratish;

- ijodiy ishlash, ishlab chiqilayotgan masalaning (muammoning) qo'yilish jarayonidan boshlab, uni to'la nihoyasiga yetkazish bo'yicha qaror qabul qilishda bo'lgan ma'suliyatni his etishga o'rgatish;

- zamonaviy ishlab chiqarish va biznes, iqtisodiyot, texnika va madaniyatining rivojlanishi sharoitida talabalarni mustaqil ishlashga tayyorgarligini aniqlash.

3. Bitiruv malakaviy ishlarning mavzusini tanlash.

Bitiruv malakaviy ishlar muvaffaqiyatini aniqlaydigan muhim va mas'uliyatli vazifalardan biri – tadqiqot mavzusini tanlashdir. Mavzularga qo'yiladigan umumiy talab – ularning dolzarbligi, ishlab chiqarish ehtiyojlari va muammolari bilan bog'liqligidir. Ular hozirgi zamon talablari va sanoatni rivojlanish tendensiyalari istiqbollardan kelib chiqishi zarur.

Bitiruv malakaviy ish mavzusi keng qamrovli nazariy va amaliy xususiyatga ega bo'lishi, sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirishning eng muhim vazifalarini qamrab olishi va ilmiy-ishlab chiqarish yo'nalishida tadqiqotlar olib borishni nazarda tutishi lozim. Bitiruv malakaviy ish mavzusi muammoning zamonaviy holatini va uning yechimini, ijtimoiy sohalar, fan, ta'lim va madaniyatning istiqboliy rivojlanishini aks ettirishi kerak.

Mavzuning dolzarbligini asoslashda ushbu masala ustida tadqiqotlar olib borish nima uchun zarurligini, halq ta'limi bilan bog'liq qanday muammolar bunga sabab bo'lganini va tadqiqot yakunlari bo'yicha erishilajak natijalar muammoni yechishga qanday ta'sir ko'rsatishini aniq bayon etib berish lozim.

Mavzu tanlashda ayrim talabalarning istiqbolda ilmiy-tadqiqot ishlari olib borishga layoqati borligini nazarda tutgan holda bitiruv malakaviy ishi uchun tanlangan mavzu kelgusida magistrlik va doktorlik dissertasiyalari tayyorlashda ham davom ettirilishi maqsad qilib qo'yilishi mumkin.

Shu bilan birga tavsiya qilinayotgan va tanlangan mavzuning o'quv jarayonida foydalanishini ham nazarda tutmoq lozim. Buning uchun mavzuning o'qilayotgan ma'ruza yoki olib borilayotgan amaliy mashg'ulot dasturida o'z ifodasini topishiga erishish lozim.

Bitiruv malakaviy ishlari mavzulari ixtisoslashgan kafedralar tomonidan belgilanadi va universitetning ilmiy Kengashi tomonidan

tasdiqlanadi, mavzular har o'quv yilida 20-30 foizga yangilanishi tavsiya etiladi.

Buyurtmachi bo'yicha bajariladigan bitiruv malakaviy ishlar alohida amaliy ahamiyatga egadir. Ayniqsa muayyan ishlab chiqarish korxonasi yoki tashkilotlarning moliyaviy ko'magida tahsil olayotgan talabalar bunday yondoshuvdan manfaatdor bo'lishlari kerak. Bu ularga keyinchalik ishga boradigan korxonaning ishlab chiqarish va moliyaviy holatini chuqurroq tadqiq etishga va muammo va ehtiyojlarini aniqlashga imkon beradi. Talaba yoki talabaning o'qishi uchun to'lov-kontarkt mablag'ini to'lovchi buyurtmachi zaruriy asoslar bilan malakaviy ishlar mavzusi bo'yicha o'z variantlarini taklif etishlari mumkin.

Bitiruvchi talabaga bitiruv malakaviy ish mavzusini tanlash huquqi beriladi. Mavzuni tanlash jarayonida talabalarga ish rahbari yordam berishi maqsadga muvofiq. Mavzuni tanlash jarayonida rahbar tavsiya etilayotgan mavzular ro'yxatini berish bilan cheklanib qolmay, balki tanlanadigan mavzuni mohiyati va ochib berish imkoniyatlari bilan hamda ma'lumotlar manbalari bilan talabani tanishtirishi maqsadga muvofiq.

Rahbar va talaba tanlagan mavzu bo'yicha nazariy ma'lumotlar yetarli bo'lgani bilan talaba amaliyot o'taydigan korxonada ushbu mavzuni yoritish bo'yicha kerakli ma'lumotlar bo'lishiga ham e'tiborni qaratish lozim. Shu sababdan bitiruv malakaviy ish mavzusi talabaning bitiruv oldi amaliyoti o'tash uchun boradigan korxonada aniq bo'lgandan so'ng tanlangani ma'qul.

Bitiruv malakaviy ishi mavzusini tanlashda rahbar va talaba quyidagilarga e'tibor berishi lozim:

1. Amaliyot o'tish mo'ljallangan korxonada ilmiy izlanish olib borish uchun imkoniyatlar mavjudligi.
2. Malakaviy bitiruv ishini yozish jarayonida mavzuni chuqur o'rganish va tajriba oshirish imkoniyati mavjudligi.
3. Talabaning ilmiy-amaliy izlanishga qobiliyatligi.
4. Bitiruv malakaviy ishini bajarish uchun ma'lumotlar, yo'riqnomalar bilan ta'minlanganlik darajasi.

Bitiruv malakaviy ishlar mavzusining yillik ro'yxati bitiruv amaliyoti boshlanishiga qadar yoki bitiruv kursining boshida e'lon qilinadi. Bitiruv malakaviy ish mavzusi va kafedra mudirining taqdimnomasi bo'yicha rektorning buyrug'i bilan rasmiylashtiriladi.

4. Bitiruv malakaviy ishlarining tavsiya etilayotgan mavzulari ro‘yxati har o‘quv yili uchun vazirlik, korxonalar va tashkilotlar bilan kelishilgan holda yangidan ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi.

Bitiruv malakaviy ishlarining ayrim mavzulari bo‘yicha tavsiya etilayotgan namunaviy rejalar:

Mavzu: Yurtimizda sanoat korxonalarining paydo bo‘lish tarixi hamda mahsulot ishlab chiqarish bilan bog‘liq jarayonlar.
(mahsulot turlari yoki tarmoqlar misolida)

Kirish.

I-BOB. Sanoat korxonalarining ishlab chiqarishi taraqqiyot omili va faoliyati samaradorligini ifoda etuvchi muhim manba sifatida.

1.1. Mahsulot yaratilish tarixi tushunchasi, uning mohiyati va tarkibi.

1.2. Mahsulot ishlab chiqarishning o‘tmishdagi tartibi.

II-BOB. Mahsulot ishlab chiqarishni rivojlantirish va tannarxini pasaytirish istiqbollari.

2.1. Mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish istiqbollari.

2.2. Mahalliyashtirish dasturi doirasida ishlab chiqarish xarajatlarini pasaytirish istiqbollari.

2.3. Resurs tejovchi va kam xarajat talab etuvchi texnologik jarayonlarni qo‘llash istiqbollari.

Xulosa va takliflar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

5. Malakaviy ishni bajarishga rahbarlik qilish.

Bitiruv malakaviy ishlarga rahbarlar oliy o‘quv yurtining professor va dosentlari yoki ilmiy xodimlari, boshqa muassasa va korxonalarining yuqori malakali mutaxassislari safidan tayinlanadi.

Ilmiy rahbar tanlash talabaning keyingi ilmiy faoliyatini davom ettirishiga ham katta samara berishini maqsad qilib qo‘yish kerak. Shu munosabat bilan ilmiy rahbar (ishlab chiqarishdan maslahatchi) tanlashda har bir professor-o‘qituvchining ilmiy darajasi, unvoni, faoliyati va salohiyati, pedagogik tajribasi, oldingi uning raxbarligida bajarilgan ilmiy ishlar natijalari hisobga olinsa maqsadga muvofiq bo‘ladi

Bitiruv malakaviy ish rahbari:

- topshiriq beradi;
- malakaviy ishning bajarilish jadvalini rejalashtiradi;
- asosiy adabiyotlar, ma'lumot va arxiv materiallarini hamda mavzu bo'yicha boshqa manbalarni tavsif etadi;
- talabalar bilan muntazam ravishda maslahatlar o'tkazadi;
- malakaviy ishning bajarilish jarayonini nazorat etadi;
- talaba bajargan malakaviy ishning sifati va muallifligiga javob beradi, mavzularining qaytarilishiga yoki ko'chirilishiga yo'l qo'ymaydi.

Bitiruv malakaviy ish rahbarining taklifiga binoan, kafedra malakaviy ishga rahbarlik qilishga ajratilgan vaqt byudjeti hisobidan ishning ayrim bo'limlari bo'yicha maslahatchilarni taklif etishi mumkin.

Mutaxassis chiqaruvchi kafedra malakaviy ishga qo'yiladigan majburiy talablar hajmini belgilangan holda malakaviy ishni bajarish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalarni ishlab chiqadi va talabalarni ta'minlaydi.

6. Bitiruv malakaviy ishning bajarilishi.

Malakaviy ish, odatda, talabaning bitiruv oldi amaliyoti o'tashi davomida bajariladi. Malakaviy ishning bajarilishi bo'yicha talabaning hisobot berish muddatlarini o'quv-uslubiy bo'limi nazorat etadi. Mavzu tanlangandan so'ng talaba shu mavzuni yozishi haqida ariza va topshiriq varaqasini to'ldiradi.

Talabalar bitiruv oldi malakaviy amaliyotga chiqishdan oldin rahbar bilan birgalikda bitiruv malakaviy ishning rejasini tuzishi talab etiladi. Bitiruv malakaviy ishi rejasi talaba va rahbar bilan maslahatlashib kelishilgan holda tuziladi. Reja mukammal va mufassal holda tuzilib, tadqiq etilishi ko'zda tutilgan barcha boblar va paragraflarni qamrab olishi kerak.

Ish rahbari malakaviy ishning rejasiga muvofiq talabaga malakaviy ishga tegishli materiallarni to'plash bo'yicha (jumladan, malakaviy amaliyot o'tkazish davrida ham) topshiriq, to'ldiriladigan jadvallar maketini beradi. Talaba amaliyotga jo'nashdan oldin mavzuga oid barcha nazariy materiallarni yig'ishi va tizimga solishi lozim. Bu unga amaliyot davomida tadqiqotni olib borish yo'nalishlarini belgilashga yordam beradi.

Bitiruv malakaviy ishining asosiy materiallari talabalar tomonidan bajarilgan bitiruv oldi amaliyoti va bitiruv malakaviy ishini bajarish davrida to'plangan ma'lumotlari va nazariy bilimlari tashkil etadi. Bitiruv malakaviy ishlari so'nggi uch yillik ma'lumotlari asosida yozilishi maqsadga muvofiqdir. Eskirgan yoki mavhum ma'lumotlardan foydalanish taqiqlanadi.

Mavzuga oid amaliy materiallarni va statistik (hisobot) ma'lumotlarini to'plashda ularning mavzuni yoritishga mos kelishiga va chuqur tahlil etish uchun yetarlicha bo'lishiga erishish kerak. Korxonaning ishlab chiqarish salohiyati va iqtisodiy samaradorligi ko'rsatkichlarini to'liq o'rganmay va atroflicha tahlil etmasdan turib, muammoni yechimi bo'yicha tegishli xulosalar va takliflar tayyorlash mumkin emas.

Bitiruv malakaviy ishini bajarishda zaruriy manbalar quyidagilar bo'lishi lozim:

- bitiruv malakaviy ishining barcha boblarini yoritishda foydalanilgan iqtisodiy va ijtimoiy adabiyotlar;
- respublika Prezidentining farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, vazirliklar hujjatlari va maxsus adabiyotlar;
- nizomlar, preyskurantlar va yo'riqnomalar;
- amaliyot o'talغان korxonaning operativ va yillik reja ko'rsatkichlari, hisobot ma'lumotlari;
- e'lon qilingan statistik ma'lumotlar;
- mavzu bo'yicha ilmiy-tadqiqot institutlarining materiallari;
- oynama, ro'znoma va boshqa matbuot nashrlari.

7. Bitiruv malakaviy ishining tarkibi va mazmunini yoritish qoidalari.

Ixtisoslashgan kafedra malakaviy ishga qo'yiladigan majburiy talablarni belgilaydi va bu talablarni talabalar e'tiboriga yetkazadi. Bitiruv malakaviy ishini tayyorlash jarayonida boblar va savollar bo'yicha ayrim o'zgarishlar kiritilishi mumkin. Bitiruv malakaviy ishi 13 ming so'z hajmida belgilanadi. Bitiruv malakaviy ishi kirish, 2 ta bob (3 ta bob), xulosa va takliflar, foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati va ilovalardan iborat bo'ladi. Har bir bobda 2-3 ta paragraflar bo'lishi maqsadga muvofiq. Har bir malakaviy bitiruv ishini mazmuniga ko'ra

boblar, bo‘limlar bir-biridan farq qiladi. Malakaviy bitiruv ishini umumiy hajmi qo‘lyozmada 50-75 betdan oshmasligi tavsiya etiladi.

Har bir bob mavzuning mohiyatini to‘liq ochib beradigan va mantiqan ketma-ketlikka ega bo‘lgan paragraflarga bo‘linadi. Har bir bobni o‘rganilayotgan muammoning yechimini ochib beruvchi asosiy natijalardan iborat xulosalar bilan yakunlash tavsiya etiladi.

Tushuntirish qismi (annotasiya) malakaviy ishning mazmunini qisqa va muayyan shaklda ifodalashi lozim. Zaruriy hollarda tushuntirish qismiga grafiklar, rasmlar, eskizlar, diagrammalar, chizma va boshqa, shuningdek, zaruriy qo‘shimcha axborotlar yozilgan disketlar ilova etilishi mumkin. Tushuntirish qismi 2-3 betdan oshmaydigan holda rasmiylashtirilgan bo‘lishi shart.

1-jadval

Bitiruv malakaviy ishlar tarkibi

Malakaviy ish tarkibi	Yoritiladigan asosiy masalalar	Tavsiya etilayotgan hajmi, bet
Mundarija		1
Kirish	Mavzuning dolzarbligi, o‘rganilganlik darajasi, maqsadi va vazifalari, tadqiqotning ob‘yekti va predmeti, ilmiy yangiligi, amaliy ahamiyati va ishning tarkibiy tuzilish	4-5
I BOB	Mavzuning nazariy asoslari, hozirgi holati tahlili	18-20
II BOB	Mavzu bo‘yicha ilgari surilayotgan asosiy g‘oyalar, tajribalar va mavjud tizimni takomillashtirish yo‘nalishlari	20-25
Xulosa	Tadqiqot mavzusi yakunlari bo‘yicha xulosalar va takliflar	4-5
Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati	O‘zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, mavzu bo‘yicha maxsus adabiyotlar, ilmiy ishlar, maqolalar, yo‘riqnomalar, statistik ma’lumotlar manbalari	2-3

Ilovalar	Mavzuga tegishli bo'lgan har qanday qo'shimcha statistik ma'lumotlar, jadvallar, chizmalar, diagrammalar, me'yoriy hujjatlardan ko'chirmalar va boshqalar	Cheklan- magan
----------	---	-------------------

Bitiruv malakaviy ishining kirish qismida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar talablari va mamlakat agrar siyosatining istiqbolli yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda tanlangan mavzuning dolzarbligi, ilmiy va amaliy ahamiyati, mavzuning o'rganilganlik darajasi, maqsadi va vazifalari, tadqiqotning ob'yekti va predmeti, ilmiy yangiligi va ishning tarkibiy tuzilishi mazmunan yoritiladi.

Maqsad va vazifalar bitiruv malakaviy ishining asosiy mazmunini aks ettirish va qanday vazifalarni yechishga yo'naltirilganini ko'rsatib berishi lozim.

Birinchi bobda bitiruv malakaviy ishining nazariy asoslari bayon etilib, tadqiqotning ilmiy va uslubiy jihatlariga qaratiladi va tadqiqot olib borilgan ob'yektning tasnifini o'zida aks ettirishi lozim. Bunda hozirgi davrda bu mavzuga bo'lgan nazariy yondoshuvlar, masalaning mohiyati, muammoni yechishning asosiy omillari va talabning ilmiy, nazariy qarashlariga bo'lgan munosabati bildiriladi.

Mavzuning xususiyatidan kelib chiqib, alohida paragrafda mavzuga oid muayyan uslubiy masalalarni ham ko'rib chiqish foydadan xoli emas. Albatta, talaba uchun mavzuning nazariy va uslubiy jihatlarini ishlab chiqish og'ir. Ammo, mavzuda ko'rib chiqilayotgan masalalarni yechimiga oid ilmiy-uslubiy yondoshuvlar va ularning samaradorligini baholash mezonlariga umumiy baho berib ketish mumkin.

Ikkinchi bob odatda muayyan tadqiqot ob'yekti bo'yicha o'rganilayotgan muammoning umumiy holatini tahlil etishga bag'ishlanadi. O'rganilayotgan ob'yektning tashkiliy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini tahlil etish yetarlicha chuqur va maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi, masalaga oid haqiqiy ma'lumotlarga asoslanishi lozim. Ishda manbalarning oxirgi yillardagi yangilangan variantlari ma'lumotlari tahlili asos qilib olinishi lozim.

Tadqiqot olib borilgan ob'yekt misolida ilmiy mavzu tahliliy-hisoblar, jadvallar, diagrammalar, grafiklar va chizmalar orqali ochib beriladi. Har bir jadval, diagramma, chizma, grafik so'ngida uning tahlili beriladi.

muallif tahlillar asosida mavzuni takomillashtirish bo'yicha takliflar va tavsiyalar, uslubiy yondoshuvlar ishlab chiqadi, ilgari surilayotgan taklif va g'oyalar ham ilmiy ham amaliy jihatdan asoslanadi.

Ikkinchi bob ustida ishlash talabadan chuqur tayyorgarlikni talab etadi. Buning uchun ilmiy adabiyotlar va amaliy xarakterdagi ma'lumotlarning yetarli bo'lishi kifoya qilmaydi. Ushbu bobni tayyorlashda talabaning ilmiy-tadqiqotlar olib borishga qodirligi, muammoni chuqur tahlil eta olishi va murakkab ishlab chiqarish sharoitlarida to'g'ri qarorlar qabul qila olishi namoyon bo'ladi.

Talaba fan-texnika va ishlab chiqarishning oxirgi yutuqlaridan boxabar bo'lgan, zaruriy me'yoriy hujjatlar bilan ta'minlangan, ishlab chiqarishni tashkil etish va ilg'or texnologiyalarni qo'llash bo'yicha tavsiyalar bilan qurollangan, xo'jalik yuritish tizimlari bilan yaqindan tanish bo'lsagina ilmiy asoslangan xulosa va takliflar bera olishi mumkin.

Xulosa va takliflar bitiruv malakaviy ishining mazmuni bayon etilishini yakunlaydi. Unda talaba olib borgan ilmiy izlanishlarning natijalari umumlashtiriladi. Xulosa va takliflar aniq, qisqa va tushunarli tarzda bayon etilishi, faqatgina mavzuga oid masalalarni o'zida aks ettirishi lozim.

Xulosa va takliflar bitiruv malakaviy ishining kirish qismida yoritilgan maqsad va vazifalarga to'liq mos kelishi hamda ish oldiga qo'yilgan vazifalar qanday yechilganini ko'rsatishi lozim. Takliflar aniq natijalarga, tajribalarga asoslangan holda ko'rsatib berilishi, zaruriy hisob-kitoblar va ma'lumotlar bilan mustahkamlanishi maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar ro'yxatini rasmiylashtirish. Adabiyotlar ro'yxati bitiruv malakaviy ishining oxirgi qismida keltiriladi va adabiyotlar qay tarzda quyidagi tartibda berilishi lozim:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonunlari.
2. Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasi qarorlari.
3. Ilmiy adabiyotlar, darsliklar, o'quv ko'rsatmalar va boshqa adabiyotlar (alfavit tartibiga ko'ra).
4. Yo'riqnomalar, turli me'yoriy hujjatlar, akt materiallari va boshqalar.
5. Statistika to'plam materiallari, korxonalar hujjatlari va materiallari.
6. Ilmiy maqolalar.
7. Internet saytlari.

Bitiruv malakaviy ishlarida so‘nggi paytlarda universitet kutubxonasiga xorijdan, Rossiyadan yoki chet-eldan keltirilgan va ayniqsa internet orqali olingan eng yangi adabiyotlardan foydalanganligi ko‘rsatib o‘tilishi shart.

Adabiyotlar ro‘yxatida bitiruv malakaviy ishi jarayonida foydalanilgan barcha ma‘lumotlarning manbalari ko‘rsatilishi lozim.

Zarur hollarda adabiyotlar keltirilgan sitatalarning manbasi albatta o‘sha betda ko‘rsatilishi, shu jumladan jadval yoki sxema manbasi ham o‘sha betda ko‘rsatib borilishi lozim. Agar jadval yoki chizma muallif tomonidan tayyorlangan bo‘lsa, qaysi manbadan foydalanib muallif tayyorlanganligi ham ta‘kidlab o‘tiladi.

Bitiruv malakaviy ishini bajaruvchi talaba ish jarayonida ko‘rib chiqqan lekin bitiruv malakaviy ishi uchun ishlatilmagan, maxsus materiallar yoki faqat xizmat bo‘yicha foydalanish uchun chop etilgan materiallar ro‘yxati ko‘rsatilmaydi.

Adabiyotlar ro‘yxatida quyidagilar ko‘rsatilishi shart:

- muallifning ismi-sharifi, adabiyotning nomi, chop etilgan manzili, nashriyotdan chiqqan yili va foydalanilgan saxifalari.

- ro‘znoma va oynomalardagi maqolalar ham adabiyotlar singari rasmiylashtirilib, unda muallifning ismi-sharifi, ro‘znoma yoki oynamaning nomi, raqami, sanasi va foydalanilgan betlari ko‘rsatiladi.

Bitiruv malakaviy ishlarda foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati kamida 20 manbani tashkil etishi kerak. Bitiruv malakaviy ish bo‘yicha foydalanilgan manbalar ro‘yxati talab asosida beriladi. Foydalanilgan adabiyotlarga murojaat etilgan joylari varag‘ning pastki qismida ko‘rsatib o‘tilishi shart. Bitiruv malakaviy ish bo‘yicha foydalanilgan adabiyotlarning barchasiga ishda ishora bo‘lishi shart. Bitiruv malakaviy ishda foydalanilmagan manbalarni ro‘yxatga kiritish qatidan taqiqlanadi.

Ilmiy ishlarda (shu jumladan, BMI va MDda) ko‘chirmachilik va ilmiylikni soxtalashtirishni oldini olish uchun har bir adabiyot manbalari (risolalar, darsliklar, maqolalar, BMI, magistrlik, nomzodlik va doktorlik dissertasiyalari) ish oxirida ro‘yxati keltiriladi, matnda ulardan olingan har bir jumla oxirida katta qavs ichida ro‘yxatdagi qator sanog‘i va beti [--bet] yoki faqat qator sanog‘i [---] yoziladi.

Ilovalar qismida bitiruv malakaviy ishining ishining ob‘yekti bo‘yicha olingan umumiy amaliy va axborot ma‘lumotlari beriladi.

8. Bitiruv malakaviy ishlarini amaliyotga hamda o‘quv jarayonlariga qo‘llanilishi

Har qanday ilmiy-tadqiqot ishlariga, shu jumladan bitiruv malakaviy ishlariga ham qo‘yiladigan asosiy talablardan biri muallifning o‘z ilmiy-tadqiqot ishlari natijalaridan o‘quv jarayonida foydalanish darajasi hisoblanadi. Bitiruv malakaviy ishining tavsiyalaridan ilmiy rahbar ma‘ruza matnlarida, amaliy mashg‘ulotlarida va keys stadilar tayyorlashda foydalanishi ko‘zda tutilgan. Har bir ilmiy-tadqiqot natijalari o‘quv jarayonida foydalanilganda muayyan fan mavzusi ko‘rsatiladi. Shuningdek, fanga taaluqli o‘quv, o‘quv-uslubiy hujjatlar majmuasida - ishchi dastur, ma‘ruzalar matnlari, masalalar to‘plamlari va ishbilarmonlik o‘yinlarida (mavzu va betlar ko‘rsatilishi shart) o‘z ifodasini topadi.

Ichki va tashqi taqrizchilar bitiruv malakaviy ishining tavsiyalaridan ilmiy rahbar o‘zining ma‘ruza matnlarida, amaliy mashg‘ulotlarida va keys stadilar tayyorlashda foydalanganligini ko‘rsatib o‘tadilar. Ular o‘z taqrizlarida Bitiruv malakaviy ishining qaysi bobi, paragrafi, jadvallari va betlari (soni ko‘rsatilgan holda) o‘quv jarayonlarida qo‘llanilayotganligini ko‘rsatib o‘tishlari shart hisoblanadi.

Yozilgan har bir bitiruv malakaviy ishi tavsiyalari amaliyotda qo‘llanilishi, eng avvalo muallifning bevosita shaxsiy biznes faoliyatini o‘zida aks etgirishi lozim. Buning uchun muallif va uning ilmiy rahbari Davlat attestasiyasi komissiyasiga ishning natijalari hisoblangan olingan daromad miqdori, yangi ochilgan ish o‘rinlari, shaxsiy biznesning istiqbolini o‘zida mujassamlashtirgan hujjat (ishlab chiqarishda foydalanish haqida dalolatnoma)ni taqdim etadi. Ushbu ma‘lumotnoma xo‘jalik yurituvchi sub‘yektning rahbariyati tomonidan beriladi (ma‘lumotnoma shakli ilova qilinmoqda).

Shuning bilan birga ilmiy rahbarning muallifga, uning biznesiga ko‘rsatgan qo‘shimcha yordamlari ham alohida taqdim etiladi. Bunday yordamlar sirasiga banklardan kredit olish, huquqiy masalalar, soliq haqida ma‘lumotlar va maslahatlar, biznes-reja tuzish, xorijiy sarmoyadorlarni topib berish kiradi.

9. Bitiruv malakaviy ishini rasmiylashtirish.

BMIning talaba mustaqil o‘zi bajargan bo‘lishi shart, agarda BMIning talaba o‘zi yozmaganligi aniqlansa, talabaga nisbatan keskin choralar qo‘llaniladi.

Umumiy qabul qilingan belgilardan tashqari boshqa soʻzlarni qisqartirib yozilishiga stilistik xatolarga yoʻl qoʻyilmasligi va bitiruv malakaviy ishi mavzusini yozilishi adabiy tilda boʻlishiga ham ahamiyat berishi kerak. Bitiruv malakaviy ishini matni aniq, erkin oʻqiladigan husnixatda standart yozuv qogʻozining bir tomonida yoziladi, Qogʻozning chap qismidan 3 sm., yuqori qismidan 2 sm., oʻng tomondan 1,5 sm., past qismidan 2 sm. joy qoldiriladi.

Bitiruv malakaviy ishi qoʻlyozmada qogʻozning bir tomonida bajarilishi shart.

Bitiruv malakaviy ishi quyidagicha rasmiylashtiriladi.

- dastlab titul varagʻi, mundarija, kirish, 1, 2 va 3 boblar, xulosa va takliflar, foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati, keyin oxirida ilovalar beriladi;

- bitiruv malakaviy ishi rahbarining taqrizi, amaliyot joyidan taqriz, oʻquv jarayoniga va ishlab chiqarishga qoʻllanilishi boʻyicha dalolatnomalar, kafedrada dastlabki himoyadan oʻtganligi bayonnomasi, bitiruv malakaviy ishi topshirigʻi muqovaning ichki qismidagi konvertga solinadi;

- titul varagʻi kompyuterda yoziladi;

- mundarija alohida sahifada koʻrsatilishi, unda boblar, paragraflar qaysi sahifadan qaysi sahifagachaligi ham qayd etiladi, boblar va paragraflar ketma-ketligi bilan beriladi;

- diagrammalar, chizma va jadvallardan himoya paytida foydalanish mumkin, faqat chizma va jadvallardan katta formatga koʻchiriladi;

Bitiruv malakaviy ishini varaqlari titul varagʻidan boshlab hisoblanadi. Ammo titul varagʻi va mundarijaga raqam qoʻyilmay, kirishdan boshlab 3 raqami bilan boshlanadi.

10. Bitiruv - malakaviy ishlari tayyorlash jarayonida adabiyotlardan foydalanish, koʻchirmachilik va kompilyasiyaga yoʻl qoʻymaslik shartlari.

Tayyorlangan va himoyaga taqdim etilayotgan bitiruv malakaviy ishlarda muallif tomonidan oʻrganilayotgan mavzular boʻyicha chuqur va tanqidiy bibliografik tahlil boʻlishi lozim. Sifatli bibliografik tahlil qilish maqsadida unda boshqa mualliflar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, tahliliy materiallar, hisobotlar, maqolalar, INTERNETdan

olingan ma'lumotlar va h.k.lar o'rganib chiqilgan va ularga muallifning munosabati aks ettirilgan bo'lishi lozim.

Bibliografik tahlilda keltirilgan adabiyotlar tanlangan mavzuga bevosita daxldor va oxirgi 5-10 yillar davomida nashr etilgan bo'lishi kerak. Bitiruv malakaviy ishi yozishda bibliografik tahlilda kamida 20 ta adabiyotlar manbaasidan foydalanish shart.

BMIda ko'chirmachilik va ilmiylikni soxtalashtirishni oldini olish maqsadida har bir adabiyot manbalarining (risolalar, darsliklar, maqolalar, BMI, magistrlik, nomzodlik hamda doktorlik dissertasiyalari va h.k.) ish oxirida ro'yxati keltiriladi, matnda ulardan olingan har bir jumla oxirida katta qavs ichiga ro'yxatdagi qator sanog'i va beti [---] yoki matnda faqat qator sanog'i [----] yozib ko'rsatiladi.

BMIlar tayyorlashda faqat rasmiy tan olingan statistik ma'lumotlardan foydalanish mumkin. Shu bilan birga so'rov natijalari, turli tashkilot hisob-kitoblari va ekspert ma'lumotlaridan ham foydalanish tavsiya etiladi. Barcha qo'llanilgan statistik va boshqa ma'lumotlarning aniq manbaalari ko'rsatilishi shart va ularning barchasi foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatida o'z o'rnini topishi maqsadga muvofiqdir. Muallif tomonidan shaxsan tayyorlangan hamda ishda keltirilgan hisob-kitoblar va ma'lumotlar alohida ko'rsatilishi kerak.

11. Bitiruv malakaviy ishni dastlabki himoyaga kiritish

Belgilangan tartibda rasmiylashtirilgan bitiruv malakaviy ishi himoya kunidan 5 kun avval jildlanmagan holda ilmiy rahbarga taqdim etiladi. Rahbar 5 kun ichida malakaviy ishni o'rganib chiqishi va unga o'z xulosasini berishi shart. Ilmiy rahbar malakaviy ishning talab darajasida bajarilganligiga ishonch bildirgandan so'ng, ishni o'z taqrizi, tashqi taqriz, BMIga berilgan topshiriq, annotasiya, o'quv jarayoni va amaliyotga joriy etish dalolatnomalari bilan birga kafedra mudiriga taqdim etadi. Taqrizda talabning faolligi, qabul qilingan qarorlardagi yangiliklar va malakaviy ishning boshqa ijobiy (yoki salbiy) tomonlari tavsiflanadi.

Ilmiy rahbar bitiruv malakaviy ish belgilangan talablarga javob bermasligiga ishonch hosil qilsa va talaba kamchiliklarni bartaraf etishdan bo'yin tovlasa ishni dastlabki himoyaga tavsiya etmasligi ko'rsatilgan salbiy taqriz berishi ham mumkin.

Kafedra mudiri taqdim etilgan materiallar asosida, malakaviy ishni talaba tomonidan dastlabki himoyaga kiritish haqida qaror qabul qiladi. Agar, kafedra mudiri talabning malakaviy ishini dastlabki himoyaga

kiritish mumkin emas deb hisoblasa, masala kafedra majlisida, rahbar ishtirokida muhokama etiladi.

Kafedra mudiri bitiruv malakaviy ishlar dastlabki himoyasini qabul qiluvchi maxsus komissiya tarkibini kafedra majlisiga taqdim etadi va majlis tasdiqlagan komissiya dastlabki himoyani o'tkazadi.

Dastlabki himoyani qabul qilgan komissiya xulosasi bayonnoma (protokol) bilan rasmiylashtiriladi (bayonnoma shakli ilova qilinmoqda). Bayonnomada dastlabki himoyaga kiritilgan talabning ismi-sharifi, BMIning mavzusi, uning asosiy natijalari va kamchiliklari, himoyada talabaga berilgan savollar, savollarga talaba bergan javoblarning natijalari qayd etiladi. Komissiya bitiruv malakaviy ishining dastlabki himoyasi natijalari asosida uni DAKda himoya qilishga kiritish yoki kiritmaslik haqida qaror qabul qiladi.

12. Bitiruv malakaviy ishni DAK huzurida himoya qilish

Dastlabki himoyadan muvaffaqiyatli o'tgan bitiruv malakaviy ishlar tashqi va ilmiy rahbar taqrizlari, bitiruv malakaviy ishi uchun berilgan topshiriq, annotasiya, o'quv jarayoniga va amaliyotda qo'llanishi haqidagi ma'lumotnomalar hamda dastlabki himoya bayonnomasidan ko'chirmalar bilan birga kafedra mudiri imzosi asosida himoyaga kiritiladi. BMilar himoyasi universitet rektori (prorektori) tomonidan tasdiqlangan grafikka qat'iy rioya etilgan holda amalga oshiriladi. Talaba va uning ilmiy rahbari BMIning grafikda belgilangan kuni himoyaga tayyor bo'lishi uchun mas'ul hisoblanadilar.

Himoya boshlanishidan oldin DAK kotibi bitiruv malakaviy ishining mavzusini, uni bajargan talabning ismi-sharifini, BMIning rasmiylashtirilishi va belgilangan hujjatlar talabga javob berishi to'g'risida ma'lumot beradi. Shundan so'ng DAK raisi BMIning berilgan ilmiy rahbar xulosasi, tashqi taqriz, ish natijalarini amaliyotga joriy etish dalolatnomasini o'qib eshittiradi va talabaga BMIning himoya qilish uchun ruxsat beradi. Rahbar taqrizi bo'yicha noroziliklar bo'lsa himoyachi kamchiliklar to'g'rilanganligi to'g'risida gapirib o'tishi lozim.

Bitiruv malakaviy ishini himoya qiluvchi talabning DAK kengashidagi ma'ruzasi 8-10 daqiqa davomida tinglaniladi. Himoya jarayonida ma'ruzachi BMIning asosiy natijalarini ifodalovchi tarqatma materiallar, ko'rgazmali vositalar, taqdimot slaydlari va boshqa zamonaviy axborot texnologiyalaridan unumli foydalanishi maqsadga muvofiq. Ma'ruzachi belgilangan reglamentga qat'iy rioya etgan holda aniq va qisqa jummalarda, mantiqiy ketma-ketlikda BMI mavzusining

dolzarbligini, maqsadi va vazifalarini, ishning tarkibini, olingan asosiy natijalarning ilmiy va amaliy ahamiyatini, ilgari surilayotgan takliflar hamda tavsiyalarni bayon etib berishi lozim.

Ma'ruzadan so'ng talabaga DAK a'zolari tomonidan mavzuga oid savollar beriladi. Talaba berilgan savollarga aniq va tushunarli qilib javob berishi lozim. Agar DAK a'zolari talabani berilgan savollarga javobidan qoniqish hosil qilsalar, talabaga himoyani yakunlashga ruxsat beriladi.

Bitiruv malakaviy ishi ochiq himoya qilingandan so'ng DAKning yopiq kengashida himoya natijasi muhokama qilinib 100 balli sistemada baholanadi. Bunda bitiruv malakaviy ishining to'g'ri rasmiylashtirilgani, rejada belgilangan maqsad va vazifalarga qay darajada erishilgani, mavzuni to'liq ochib berilganligi, BMI natijalarining nazariy-uslubiy va amaliy ahamiyati, himoya jarayonida qilingan ma'ruzaning sifati, ma'ruza jarayonida tarqatma materiallar, ko'rgazmali vositalar va taqdimot slaydlaridan qay darajada foydalanilgani, talabani berilgan savollarga to'g'ri javob bergani kabi bir qator mezonlarga ahamiyat beriladi.

BMI mazmuni va uning himoyasi natijalarini baholashda maksimal 100 ball quyidagicha taqsimlanadi:

№	BAHOLASH MEZONLARI	Maksimal ball
1.	Bitiruv malakaviy ishining to'g'ri rasmiylashtirilishiga	5
2.	Bitiruv malakaviy ishi mazmunining belgilangan maqsad va vazifalarga hamda rejaga muvofiq kelishiga	5
3.	Har bir bobning mohiyati mantiqan to'g'ri ochib berilishiga	10
4.	Talaba BMI ni tayyorlashda operativ, moliyaviy va statistik hisobotlar ma'lumotlaridan samarali foydalanganiga	10
5.	BMI chuqur iqtisodiy tahlilga tayanib amalga oshirilgani va unda iqtisodiy samaradorlikni ifoda etuvchi ko'rsatkichlar tizimidan unumli foydalanilganiga	10
6.	Talaba BMI da mustaqil fikrlash qobiliyatini namoyon etgani, mavzuga oid masalalarga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan asosiy kamchiliklarni ochib berganiga	15

7.	Talaba BMIda ijodiy fikrlash qobiliyatini namoyon etgani, kamchiliklarni bartaraf etish yo'llari va takomillashtirish yo'nalishlari bo'yicha taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqqaniga	15
8.	BMI himoyasi ko'rgazmali vositalar (slydlar, tarqatma materiallar) va zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida amalga oshirilganiga	5
9.	BMI himoyasi bo'yicha talabaning maruzasi BMIda erishilgan asosiy natijalarni to'liq qamrab olganligi va ular aniq raqamlar hamda xulosa va takliflar orqali ochib berilganiga	15
10.	BMI himoyasi bo'yicha berilgan savollarga aniq va mazmunli javob berganligiga	10
	JAMI	100

Bitiruv malakaviy ishi himoyasi yuqorida keltirilgan mezonlar asosida quyidagicha baholanadi:

- 0-54 ball – “qoniqarsiz”;
- 55-70 ball – “qoniqarli”;
- 71-85 ball - “yaxshi”;
- 86-100 ball - “a'lo”.

DAKning malakaviy ishni himoya qiluvchi talabaga qo'ygan bahosi DAK raisi tomonidan e'lon qilinadi. Malakaviy ish himoyadan so'ng (kamida 10 yil) oliy o'quv yurtida saqlanadi. Har xil sabablar bo'yicha malakaviy ishni boshqalarga topshirish zaruriyati mavjud bo'lgan holda (tadbiq etish, tanlovlar va hakoza), ishdan nusxa olinadi (ishning asl nusxasi oliy o'quv yurtida qoldiriladi).

Ayrim sabablarga ko'ra bitiruv malakaviy ishi himoyasiga kela olmagan talabalar 3 yil mobaynida DAKka bitiruv malakaviy ishi himoyasiga kiritilishi mumkin.

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

TARIX VA MADANIY MEROS FAKULTETI

Buxoro tarixi kafedrası

“Himoyaga ruxsat etiladi”
“Buxoro tarixi” kafedrası mudiri
_____ F.Temirov

« _____ » _____ 2022 yil

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

Abu Hafs Kabir buyuk fiqhshunos olim hayoti va faoliyatiga bir nazar

BAJARDI:
“Tarix” ta‘lim yo‘nalishi
4-kurs talabasi Sh.Yodgorov

ILMIY RAHBAR:
« Buxoro tarixi » kafedrası katta
o‘qituvchisi B.B.Boltayev

Buxoro – 2022

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
BITIRUV MALAKAVIY ISHIGA TOPSHIRIQ

“TASDIQLAYMAN”

Kafedra mudiri _____

« _____ » _____ 2022 y.

1. **Talaba:** _____
2. **Ta’lim yo‘nalishi:** 5120300 - (60220300) **Tarix (jahon mamlakatlari bo‘yicha) ta’lim yo‘nalishi**
3. **Bitiruv malakaviy ishining mavzusi:** _____
4. **Bitiruv malakaviy ishi ob‘yekti:** _____
5. **Bitiruv malakaviy ishi rahbari:** _____
6. **Bitiruv malakaviy ishi maqsadi:** _____

7. Ish rejasi:

BMI bo‘limi	Bitiruv malakaviy ishi bo‘limi nomi	Bajarish muddati
I Bob		
II Bob		
III Bob		
Xulosa takliflar		

8. Bitiruv malakaviy ishini bajarish uchun zarur bo‘lgan materiallar:

a) adabiyot manbalari: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining, respublikamiz va xorijdagi yetakchi agrar-iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlari va asarlari.

b) qonuniy-me‘yoriy hujjatlar: O‘zbekiston Respublikasining Qonunlari, Prezident Farmonlari, Vazirlar Mahkamasining Qarorlari va boshqa me‘yoriy hujjatlar.

v) statistik va boshqa ma‘lumotlar: respublika Davlat Statistika Qo‘mitasi va Qashqadaryo viloyati, _____ korxonasi ma‘lumotlari.

9. **Tasvirlash materiallari:** jadval, chizma va slaydlar.

10. **Topshiriq berilgan kun:** 202 yil “ _____ ” _____

11. **Ishni topshirish muddati:** 202 yil “ _____ ” _____

12. **Ilmiy rahbar:** _____

13. **Qabul qildim:** _____

14. Kafedra mudirining bitiruv malakaviy ishini himoyaga qo‘yish haqidagi xulosasi _____

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
Tarix va madaniy meros fakulteti
«Buxoro tarixi» kafedrası

Talaba bitiruv malakaviy ishining dastlabki himoyasi natijasining xulosasi to'g'risida
komissiya hay'ati yig'ilishining _____ sonli
BAYONNOMASIDAN K O' Ch I R M A
« _____ » _____ 2022 yil

Talaba _____ ning
(Familiyasi, ismi, otasining ismi)

(Bitiruv malakaviy ishi mavzusi)

Ilmiy rahbari _____

Bitiruv malakaviy ishining mavzusi avvalgi yillarga nisbatan o'zgarganmi? _____

Bitiruv malakaviy ishining rejasi avvalgi yillarga nisbatan o'zgarganmi? _____

Bitiruv malakaviy ishining adabiyotlar ro'yxati yangilanganmi? _____

Bitiruv malakaviy ishining asosiy natijalari:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Bitiruv malakaviy ishining asosiy kamchiliklari:

1. _____

2. _____

3. _____

Ximoyada ishtirok etgan talabaga BMIning mavzusi bo'yicha berilgan savollar:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Bitiruv malakaviy ishining dastlabki himoyasi to'g'risida komissiya hay'atining yakuniy xulosasi: (himoyaga tavsiya etiladi, himoyaga tavsiya etilmaydi) _____

Komissiya

raisi: _____

A'zolari:

1. _____

2. _____

3. _____

Buxoro shahar.

2022 yil «__» _____

bdu _____ fakultet

«_____»

Ta'lim yo'nalishi bo'yicha bitiruvchi kurs talabasining bitiruv ishi asosida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni tashkil etish hamda uni amaliyotga tadbiiq etilganligi to'g'risida

DALOLATNOMA

Talaba _____ ning

(Familiyasi, ismi, otasining ismi)

_____
(bitiruv malakaviy ishi mavzusi)

Ilmiy rahbar: _____

Bitiruv malakaviy ishining tavsiyalari asosida ilmiy rahbarning bevosita boshchiligida hamda bitiruv malakaviy ishi muallifining ishtirokida amaliyotga quyidagilar tadbiiq etildi:

1. Yangi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni sub'yekti yaratiladi: _____

2. Mahsulot ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish hajmi: _____

3. Yangi ish o'rinlari tashkil etish _____

4. Xo'jalik yuritish natijasida olingan foyda summasi: _____

5. Xorijiy investisiya va kreditlari miqdori: _____

6. Tijorat banklari va byudjetdan tashqari fondlardan ajratilgan kreditlar hajmi: _____

7. Ilmiy rahbar va muallifning bajargan ishi natijasida olgan daromadlarning miqdori: _____

Xo'jalik yurituvchi sub'yekt rahbari _____

(imzosi, muhr)

(Familiyasi, ismi, otasining ismi)

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**Fakultet:** “Tarix va madaniy meros
fakulteti**Talaba:**

«Buxoro tarixi» kafedrası

Ilmiy rahbar:**O‘quv yili** 2021/2022**Ta’lim yo‘nalishi:** Tarix, Buxoro tarixi,
Arxeologiya**Bitiruv malakaviy ish mavzusi**
Evropa Ittifoqining tashkil topishi va faoliyati**MUALLIF ANNOTASIYASI**

Mavzuning dolzarbligi. O‘zbekiston Prezidenti SH.M.Mirziyoev xorijiy davlatlarning O‘zbekiston Respublikasiga yangi tayinlangan elchilaridan ishonch yorliqlarini qabul qilib olish marosimida “Tinchlik, do‘stlik va hamkorlik yo‘lida” mavzusida ma’ruza qildi (2017 yil 2 may). Prezident o‘z nutqida: “Evropa Ittifoqi-Markaziy Osiyo” formatidagi vazirlarning navbatdagi uchrashuvining O‘zbekiston o‘tkazilishi o‘zaro manfaatli hamkorlikni yanada mustahkamlashga yordam beradi. Biz O‘zbekiston va Evropa Ittifoqi o‘rtasidagi sheriklik munosabatlarining keng ko‘lamli investitsiya dasturi doirasida Evropa tiklanish va taraqqiyot banki bilan hamkorlikni yanada rivojlantirish bo‘yicha faol ish olib borayapmiz. Evropa Ittifoqining elchisi etib tayinlangan hurmatli Eduard Stiprays janoblarining O‘zbekistondagi faoliyati har tomonlama samarali bo‘lishiga tilakdoshman”²- deb fikrlar bildirdi.

Qolaversa, O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov yangi saylangan O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatining Qo‘shma majlisidagi ma’ruzasida (2010 yil 27 yanvar) «Mintaqamizda va butun dunyoda yuzaga kelayotgan murakkab geosiyosiy sharoitda bizning zimmamizda mamlakatimizning xavfsizligi va barqarorligini ta’minlash, shu muqaddas zaminimizda hukm surayotgan tinch-osoyshta hayotni saqlash kabi bir-biridan mas’uliyatli va keng ko‘lamli bir qator vazifalar

² Mirziyoev SH.M. “Тинчлик, дўстлик ва ҳамкорлик йўлида” // Қаранг: Mirziyoev SH.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. –Б.386.

borki, yurtimizning, jondan aziz farzandlarimizning bugungi va ertangi kuni ana shu masalalarni qanchalik muvaffaqiyat bilan hal etishimizga bog‘liqdir» der ekan, mutlaqo haq edi.³ Darhaqiqat, XX asrning so‘nggi o‘n yilligida jahon geosiyosiy maydonidagi o‘zgarishlarni o‘rganish va tahlil etish shu davrda endigina istiqbolga erishgan O‘zbekiston uchun mustaqil tashqi siyosatini yuritishda katta ahamiyatga ega edi. Jumladan, mamlakatning xalqaro maydondagi nufuzi ham ayni shu sohadagi bilimlar, ko‘nikmalar, tajribalarga bevosita bog‘liqligini unutmazlik lozim.

BMI uchun tanlab olingan mavzuning dolzarbligi, avvalo, dunyodagi davlatlar o‘rtasida kechgan eng muvaffaqiyatli integratsiya jarayonlarini bosib o‘tgan xalqaro tashkilot - Evropa ittifoqi, uning shakllanishi va rivojlanishini o‘rganish bevosita shu tashkilot bilan aloqalari kengayib borayotgan mamlakatimiz uchun katta ahamiyatga ega ekanligi bilan bog‘liq. Qolaversa, bu xalqaro tashkilotning shakllanishi tarixini o‘rganish boshqa mamlakatlar o‘rtasidagi integratsion jarayonlarni tahlil qilishga va tegishli xulosalar chiqarish imkonini beradi. Shu bilan birga Evropaning ikkinchi jahon urushidan keyingi bosib o‘tgan taraqqiyot yo‘lini tahlil qilish imkonini tug‘diradi.

Bundan tashqari, tanlab olingan mavzuning dolzarbligini uni ilmiy va amaliy tadqiq etish hamda tizimli o‘rganishga doir xulosa, taklif va tavsiyalarni ishlab chiqishga bo‘lgan ehtiyoj bilan asoslash mumkin.

Muammoning o‘rganilganlik darajasi. Mustaqillik yillarida xalqaro tashkilotlarni ilmiy va amaliy jihatdan keng tahlil qilishga qaratilgan bir qator malakaviy ishlar amalga oshirilgan. Jumladan, bu masalaga O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov asarlarida katta e‘tibor qaratilganki, ularda ilgari surilgan g‘oyalar bevosita O‘zbekistonning muhokama qilinayotgan xalqaro tashkilotga nisbatan munosabatini belgilaydi⁴. Bu bevosita ushbu muammoning dolzarb ekanligini ko‘rsatadi.

Evropa ittifoqidagi integratsion jarayonlarnig rivojlanishi va O‘zbekiston Respublikasining bu tashkilot bilan aloqasi masalalari ko‘pqirrali va dolzarb bo‘lganligi uchun ham ko‘pchilik xorij va vatandosh malakaviy ishchilar e‘tiborini tortmoqda, siyosatshunos, huquqshunos, tarixchi olimlarimiz tomonidan mavzuga doir bir qator

---

³ Каримов И. А. Жаҳон инкирозининг оқибатларини енгиш, мамлакатимизни модернизация қилиш ва тараққий топган давлатлар даражасига кўтарилиш сари. Т. 18. - Т.: 2010. 137-бет.

⁴Каримов И.А. Тўла асарлар мажмуаси. 1-18 жилдлар.

malakaviy ishlar nashr etildi. Jumladan, Rajabov Q. va boshqalar. Jahon tarixining muhim sanalari (Eng qadimgi davrlarda bugungi kungacha). – T.: «O‘zbekiston», 2011, Vek XX: politika, lyudi, sudby. Avt.sost. Sh.Ergashev, T.Bobomatov, N.Tursunov. –T.: «Sharq», 2007, Odilqoriyev X.T., Razzoqov D.X. Siyosatshunoslik. Oliy ta’lim muassasalari talabalari uchun darslik. –T.: O‘zbekiston faylasuflari jamiyati, 2009, Jo‘rayev N. Fayzullayev T. Mustaqil O‘zbekiston tarixi. O‘zbekistonning yangi tarixi. 3-kitob. to‘ldirilgan va qayta nashr. –T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. 2009, O‘zbekiston jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh qilish yo‘lida. –T.: «Akademiya», 2005. va boshqalar.

Mamlakatimizdagi markaziy nashrlar, ijtimoiy-siyosiy jurnallarda va gazetalarda ham bir qator ilmiy, publitsistik maqolalar e’lon qilingan bo‘lib, ularda Evropa Ittifoqining rivojlanishi, jumladan O‘zbekiston va Evropa Ittifoqi hamkorligi to‘g‘risida so‘z boradi. Amalga oshirilgan malakaviy ish ishlarining tahlili shuni ko‘rsatadiki, mavzu bo‘yicha salmoqli ishlar chop etilganligi muhim yutug‘imizdir.

Biz o‘z malakaviy ishimizda yuqorida keltirilgan malakaviy ishlarning muhimligi va dolzarbligini e’tirof etgan holda, Evropa Ittifoqining ikkinchi jahon urushidan keyingi ilk integratsion jarayonlaridan to bugungi kungacha bo‘lgan rivojlanish tarixini qamrab olishga harakat qildik va xalqaro munosabatlar va diplomatiya tarixi nuqtai nazardan o‘rganishni asosiy maqsad qilib oldik.

Bitiruv-malakaviy ishning maqsadi. Evropa ittifoqining shakllanishi va rivojlanishi mavzusini xalqaro munosabatlar va diplomatiya tarixi nuqtai nazaridan o‘rganishdan iborat.

Bitiruv-malakaviy ishning vazifalari. Maqsadni amalga oshirish uchun quyidagi vazifalar belgilab olindi:

- Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda Evropadagi integratsion jarayonlarni o‘rganish;
- Ko‘mir va po‘lat bo‘yicha Evropa uyushmasi (European Coal and Steel community) Evropa hamjamiyatlarini barpo etishga dastlabki harakat ekanligini isbotlash;
- EIning shakllanishida Maastrix shartnomasining o‘rnini ochib berish
- EIda integratsiyaning chuqurlashishi va a‘zo davlatlar sonining ortishi sabablarini tahlil qilish;
- O‘zbekiston Respublikasining Evropa Ittifoqi davlatlari bilan hamkorligi masalalari va echimlarini tadqiq etishdan iborat.

Mavzuning ilmiy yangiligi va ahamiyati. XX asrning so‘nggi o‘n yilligida jahon geosiyosiy maydonidagi o‘zgarishlarni o‘rganish va tahlil etish shu davrda endigina istiqloлга erishgan O‘zbekiston uchun mustaqil tashqi siyosatini yuritishda katta ahamiyatga ega. Jumladan, mamlakatning xalqaro maydondagi nufuzi ham ayni shu sohadagi bilimlar, ko‘nikmalar, tajribalarga bevosita bog‘liqligini unutmaslik lozim.

Evropa Ittifoqi, uning shakllanishi va rivojlanishini o‘rganish bevosita shu tashkilot bilan aloqalari kengayib borayotgan mamlakatimiz uchun katta ahamiyat kasb etadi. Qolaversa, bu xalqaro tashkilotning shakllanishi tarixini o‘rganish boshqa mamlakatlar o‘rtasidagi integratsion jarayonlarni tahlil qilishga va tegishli xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Shuningdek, Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi tomonidan 2015 yil 21 avgustda 303-sonli qarori bilan tasdiqlangan 5120300 – Tarix (jahon mamlakatlari bo‘yicha) bakalavriat ta’lim yo‘nalishining malaka talablarida ko‘zda tutilgan xalqaro va diplomatik muassasalar faoliyatining tarixiy tajribasi o‘rganish, xalqaro munosabatlar va diplomatiya sohasi huquqiy asoslarining tarixiy negizlarini, turli tarixiy davrlarda imzolangan shartnomalar va ilgari surilgan nazariyalar ahamiyatini bilish, hozirgi zamon jahon diplomatiyasi ustuvor yo‘nalishlarini tahlil eta olish kabi talablardan kelib chiqqan holda BMI mavzusi tanlanganligini hamda shu rasmiy hujjat asosida rasmiylashtirilayotganligini ham nazarda tutish zarur.

Bitiruv-malakaviy ishning tuzilishi va hajmi. Ish kirish, ikkita bob, 4ta paragraf, xulosa va tavsiyalar, foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxatidan iborat.

Talaba:

Sharopov D.

Ilmiy rahbar:

B. Boltayev

**Kafedra mudiri tomonidan ruxsat etilgan bitiruv malakaviy ishlari
quyidagi hujjatlar bilan birga topshiriladi:**

1. Ilmiy rahbarning taqrizi.
2. Tashqi taqriz.
3. Bitiruv malakaviy ishiga topshiriq.
4. Bitiruv malakaviy ishning kafedra tomonidan o‘tkazilgan dastlabki himoyasi bayonnomasi.
5. Bitiruv malakaviy ishning annotasiyasi.
6. BMI xulosa va tavsiyalarining amaliyotda qo‘llanishi bo‘yicha dalolatnoma
7. Tarqatma materiallar (slaydlar)

**BITIRUV MALAKAVIY ISHLARINI
BAJARISH BO‘YICHA
USLUBIY KO‘RSATMA**

Muharrir: A. Qalandarov
Texnik muharrir: G. Samiyeva
Musahhih: Sh. Qahhorov
Sahifalovchi: M. Bafoyeva

Nashriyot litsenziyasi AI № 178. 08.12.2010. Original-
maketdan bosishga ruxsat etildi: 06.06.2022. Bichimi 60x84. Kegli
16 shponli. «Cambria» garn. Ofset bosma usulida bosildi. Ofset
bosma qog`ozi. Bosma tobog`i 2,0. Adadi 100. Buyurtma №234.

“Sadridin Salim Buxoriy” MCHJ
“Durdona” nashriyoti: Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko`chasi, 11-uy.
Bahosi kelishilgan narxda.

“Sadridin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko`chasi, 11-uy. Tel.: 0(365) 221-26-45